

Н.О. Гавриленко

Біосферний заповідник "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН
вул. Паркова, 15, смт Асканія-Нова, Чаплинський р-н, Херсонська обл., 75230 Україна
e-mail: askania.park@gmail.com

ДЕКОРАТИВНІ ВЛАСТИВОСТІ НОВИХ ДЛЯ ДЕНДРОПАРКУ "АСКАНІЯ-НОВА" ТРАВ'ЯНИСТИХ БАГАТОРІЧНИКІВ

Розміри рослин, забарвлення квітки, тривалість цвітіння, бали декоративності

ДЕКОРАТИВНІ ВЛАСТИВОСТІ НОВИХ ДЛЯ ДЕНДРОПАРКУ "АСКАНІЯ-НОВА" ТРАВ'ЯНИСТИХ БАГАТОРІЧНИКІВ. Н.О. Гавриленко. – Наведено дані щодо ознак, які складають декоративність рослин, означено періоди декоративності, оцінено перспективність використання нових трав'янистих інтродуцентів на півдні України.

ДЕКОРАТИВНЫЕ СВОЙСТВА НОВЫХ ДЛЯ ДЕНДРОПАРКА "АСКАНИЯ-НОВА" ТРАВЯНИСТЫХ МНОГОЛЕТНИКОВ. Н.А. Гавриленко. – Приведены данные о признаках, составляющих декоративность растений, обозначены периоды декоративности, оценена перспективность использования новых травянистых интродуцентов на юге Украины.

DECORATIVE PROPERTIES OF NEW HERBAL PERENIAL PLANTS FOR DENDROPARK "ASKANIA-NOVA". N.O. Havrylenko. – The data on the characteristics that make up the ornamentality of plants are given, the periods of ornamentality are indicated, and the prospect of using of the new herbal introducents in the south of Ukraine is estimated.

У зв'язку з розвитком зеленого будівництва одним із основних напрямків інтродукції є урізноманітнення асортименту багаторічних квітково-декоративних рослин за рахунок нових видів і сортів з високою естетичною цінністю і стійкістю до місцевих кліматичних умов. Колекційний фонд цієї групи трав'янистих інтродуцентів у дендрологічному парку "Асканія-Нова" помітно збагатився в останні роки. З поміж інших було сформовано колекції представників родів цибуля *Allium* L., еремур *Eremurus* Bieb., гіацинт *Hyacinthus* L., лілія *Lilium* L., та проводяться їх інтродукційні випробовування.

У цьому повідомленні аналізуються декоративні властивості нових видів і сортів зазначених родів.

Методи і матеріали досліджень

Досліджено 3 види роду еремур, 15 сортів гіацинту східного, 8 сортів лілії гібридної, 3 види роду цибуля. Їх було залучено посівним і садивним матеріалом з ботанічних установ України (Криворізького ботанічного саду НАН України, ботанічного саду ім. академіка О.В. Фоміна Київського національного університету), Латвії (Ризького ботанічного саду), Казахстану (Жезказганського ботанічного саду). Терміни проходження основних фаз розвитку встановлювали традиційним методом фенологічних спостережень (Карписонова, 1972). Морфологічні ознаки рослин вивчали в період найбільш повного їх розвитку у фазі масового квітування. Декоративні властивості визначали за 100-бальною шкалою Є.М. Єгорова (Егорова, 1977).

Результати досліджень

Рід *Allium* налічує більше 500 видів (Булах, 1994), поширених переважно в Середній і Малій Азії, включає як їстівні, так і декоративні види. Більшість з інтродукованих в Україну декоративних цибуль – представники природної флори Середньої Азії. До них належать два з трьох дослідних видів (*A. giganteum* і *A. karataviense*), третій (*A. atropurpureum*) є балкано-східносередземноморським.

Рід *Eremurus* нараховує біля 60–70 видів, поширених в Азії і Європі. У колекції дендропарку, окрім двох вітчизняних "червонокнижних", наявні кавказький *E. stenophyllus* та азійські *E. himalaicus* і *E. olgae*, які і були об'єктами цих досліджень.

Рід *Hyacinthus* нараховує біля 30 видів, розповсюджених, в основному, у Північній

Африці і Середземномор'ї. Майже всі сорти садових гіацинтів, в тому числі і досліджувані нами, походять від гіацинту східного *Hyacinthus orientalis* L., який у дикому вигляді зростає на Балканському півострові і в Малій Азії.

Рід *Lilium* нараховує біля 100 видів, які поширені, головним чином, в Європі та Азії. В культурі масово використовуються гібридні сорти, які вирізняються чисельністю та різноманітністю.

Серед дослідних видів і сортів є рослини з дуже коротким (гіацинти), коротким (еремури) і тривалим (цибулі і лілії) циклами розвитку. За феноритмотипом гіацинти є весняними ефемероїдами, еремури – геміефемероїдами, цибулі та лілії – весняно-літньо-ранньоосінньоозеленими рослинами. У 2017 році не цвіли *Eremurus himalaicus* та *E. olgae*. Більшість гіацинтів не утворили навіть плодів, насіння не зав'язав жоден. Найвищу насінневу продуктивність мали цибулі.

За підсумками досліджень у 2017 р. наводиться декоративна характеристика зазначених видів і сортів (табл. 1).

Таблиця 1. Показники декоративності видів і сортів з родів *Eremurus*, *Hyacinthus*, *Lilium*, *Allium*

Назва	Висота рослини, см	Забарвлення квітки	Тривалість цвітіння, дні	Декоратив- ність, бал
1	2	3	4	5
Родина Alliaceae J. Agardh – Цибулеві				
Рід <i>Allium</i> – Цибуля				
<i>Allium atropurpureum</i> Waldst. et Kit.	52–96 89–182	винно-червоне	24	92
<i>A. giganteum</i> Regel	55–96 125–158	світло-фіолетове	35	92
<i>A. karataviense</i> Regel	62–94 155–185	біле	15	88
Родина Asphodelaceae Juss. – Асфodelові				
Рід <i>Eremurus</i> – Еремур				
<i>Eremurus himalaicus</i> Baker	15,6–18,4 137–232*	біле	28*	-
<i>E. olgae</i> Regel	12,6–18,6 128–185*	біло-рожеве	31*	-
<i>E. stenophyllus</i> (Boiss. et Buhse) Baker	12,3–19,2 86,2	золотисто- жовте	26	89
Родина Hyacinthaceae Batsch. – Гіацинтові				
Рід <i>Hyacinthus</i> – Гіацинт				
<i>Hyacinthus orientalis</i> L. 'Anna Maria'	17,3–19,6 19,3–22,4	яскраво-рожеве	17	88
<i>H.o.</i> 'Arentine Arendsen'	15,4–18,3 17,3–19,6	молочно-біле	20	85
<i>H.o.</i> 'Bismarck'	19,5–26,5	фіолетове	16	85
<i>H.o.</i> 'Borah'	12,3–15,8 15,6–19,3	блідо-блакитне	16	88
<i>H.o.</i> 'Chestnut Flower'	16,2–20,6 18,4–23,6	рожеве	19	85
<i>H.o.</i> 'Delt's Blaun'	16,2–20,1 18,4–21,7	синє	19	88
<i>H.o.</i> 'Doctor Lieber'	16,3–20,1 18,4–21,3	синьо-фіолетове	22	87
<i>H.o.</i> 'Edison'	13,6–15,4 15,4–18,7	палево-рожеве	19	85
<i>H.o.</i> 'General de Wet'	16,5–20,6 23,8–28,6	світло-рожеве	19	88
<i>H.o.</i> 'Grand Blanche'	13,6–17,2 19,7–25,7	синьо-фіолетове	17	88

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5
<i>H.o. 'Grootvorst'</i>	<u>12,5–18,7</u> <u>17,8–22,4</u>	блакитне	11	83
<i>H.o. 'L'Innocence'</i>	<u>15,3–20,1</u> <u>18,4–22,4</u>	біле	13	86
<i>H.o. 'Madame Haubensak'</i>	<u>16,5–19,8</u> <u>18,7–21,3</u>	блідо-рожеве	22	87
<i>H.o. 'Myosotis'</i>	<u>20,1–23,5</u> <u>22,3–25,8</u>	блідо-блакитне	17	85
<i>H.o. 'Ostara'</i>	<u>12,3–20,3</u> <u>18,5–23,8</u>	темно-синє	14	86
Родина Liliaceae Juss. – Лілійні				
Рід <i>Lilium</i> – Лілія				
<i>Lilium hybridum</i> hort. cv 'Акселератка'	<u>68–110</u> <u>11–40</u>	жовте	27	92
<i>L.h. 'Аэлита'</i>	<u>60–86</u> <u>18,3–21,2</u>	світло-жовте з ко- ричневими крапи- нками	19	90
<i>L.h. 'Вероника'</i>	<u>68–97</u> <u>9–19</u>	лососево-рожеве	24	92
<i>L.h. 'Волхова'</i>	<u>36–93</u> <u>7–20</u>	темно-жовте	20	90
<i>L.h. 'Мичуринская Ода'</i>	<u>92</u> <u>26</u>	жовто-малинове	21	92
<i>L.h. 'Наина'</i>	<u>100–177</u> <u>14–37</u>	темно-вишневе	15	88
<i>L.h. 'Новелла'</i>	<u>76–100</u> <u>10–30</u>	світло-жовте	22	92
<i>L.h. 'Селеста'</i>	<u>45–93</u> <u>16–24</u>	рожево-біло- жовте	13	88

Примітки: при описі розмірів рослин у чисельнику вказано висоту рослини, у знаменнику – висоту квітконоса;

* – характеристика фази цвітіння цих видів наводиться за даними З.А. Петренко 2016 року, оскільки у поточному вегетаційному сезоні вони не цвіли.

До важливих показників, які враховуються при використанні рослин в озелененні, ландшафтному дизайні тощо, є їх розміри. Дослідні цибулі та лілії – високорослі рослини, еремури – низькорослі, проте слід враховувати, що і перші, і останні мають довгі квітконоси. Гіацинти є низькорослими – і за загальною висотою, і за довжиною квітконосу. При вирощуванні в дендропарку *Allium atropurpureum*, *A. giganteum*, *A. karataviense*, *Eremurus himalaicus*, *E. olgae*, *E. stenophyllus* вищі, порівняно з дикорослими, висота яких складає, відповідно, 40–70 см (Луки декоративные [электронный ресурс]), 80–150 см і 15–30 см (Сикура, Шиша, 2010), 100–200 см, 70–90 см і 40–60 см (Хохряков, 1965).

Оцінюючи загальну декоративність досліджених видів і сортів за 100-бальною шкалою О.М. Єгорової, яка аналізує 10 ознак (Єгорова, 1977), можна охарактеризувати їх як високодекоративні (найнижчий бал – 83, найвищий – 92).

Для оптимального використання окремих видів і сортів у ландшафтному дизайні має значення обізнаність про періоди та тривалість декоративності, їх означено у таблиці 2.

Найстисліший період декоративності властивий, звісно, гіацинтам. Ними можна заповнити ранньовесняну нішу у ландшафтних композиціях. Навіть рясний снігопад і зниження температури повітря до $-2,4^{\circ}$ (при цьому повітря охолонуло до $-3,4^{\circ}$ на поверхні ґрунту і до $-5,1^{\circ}$ на висоті 2 см) під час цвітіння не пошкодили рослини. Але невдовзі після відцвітання вони втрачають привабливість і незабаром відмирають. Їх вдало доповнюють, створюючи ефект тривалого, аж до середини червня, цвітіння, декоративні цибулі,

Таблиця 2. Календар декоративності видів і сортів з родів *Eremurus*, *Hyacinthus*, *Lilium*, *Allium*

Назва	Місяць													
	III		IV		V		VI		VII		VIII		IX	
<i>Hyacinthus orientalis</i> 'Anna Maria'		○	○	☼	○									
<i>H.o.</i> 'Arentine Arendsen'		○	○	☼	○									
<i>H.o.</i> 'Bismarck'		○	☼		○	○								
<i>H.o.</i> 'Borah'		○	☼		○	○								
<i>H.o.</i> 'Chestnut Flower'		○	○	☼		○								
<i>H.o.</i> 'Delt's Blaun'		○	○	☼		○								
<i>H.o.</i> 'Doctor Lieber'		○	○	☼	○									
<i>H.o.</i> 'Edison'		○	○	☼	○									
<i>H.o.</i> 'General de Wet'		○	○	☼	○									
<i>H.o.</i> 'Grand Blanche'		○	○	☼	○									
<i>H.o.</i> 'Grootvorst'		○	○	☼	○	○								
<i>H.o.</i> 'L'Innocence'		○	○	☼	○	○								
<i>H.o.</i> 'Madame Haubensak'		○	○	☼	○									
<i>H.o.</i> 'Myosotis'		○	○	☼		○								
<i>H.o.</i> 'Ostara'		○	☼	○	○									
<i>Allium atropurpureum</i>		○	○○○○		☼☼☼☼		○○○○		○○○○		○○○○			
<i>A. giganteum</i>		○	○○○○		○	☼	☼	○	○○○○		○○○○			
<i>A. karataviense</i>			○○○○		○	☼	○○○○		○○○○					
<i>Eremurus himalaicus</i>		○	○○○○		○	☼	☼	○○	○○○○					
<i>E. olgae</i>		○○	○○○○		○○○○		○	☼	☼	○				
<i>E. stenophyllus</i>		○○	○○○○		○○○○		○	☼	☼	○○				
<i>Lilium hybr.</i> 'Акселератка'			○○○○		○○○○		○○	☼	☼	○	○○○○		○○	
<i>L.h.</i> 'Аэлита'			○○○○		○○○○		○○	☼	☼	○	○○○○		○○	
<i>L.h.</i> 'Вероника'			○○		○○○○		○○	☼	☼	○	○○○○		○○	
<i>L.h.</i> 'Волхова'			○○○○		○○○○		○○	☼	☼	○	○○○○		○○	
<i>L.h.</i> 'Мичуринская Ода'			○○		○○○○		○	☼	☼	○○	○○○○		○○	
<i>L.h.</i> 'Наина'			○○		○○○○		○○	☼	☼	○○	○○○○		○○	
<i>L.h.</i> 'Новелла'			○○○○		○○○○		○○	☼	☼	○○	○○○○		○○	
<i>L.h.</i> 'Селеста'			○○○○		○○○○		○○	☼	☼	○○	○○○○		○○	

Примітки: ○ – позначено період декоративності вегетативних органів,

☼ – позначено період цвітіння.

еремури та лілії, які, окрім того, довго зберігають декоративність вегетативних, а почасти, і генеративних органів (коробочки цибуль, лілій). Втім, *Allium karataviense* чутлива до спеки, у неї з кінця липня почала підсихати частина листків, знижуючи декоративність. Ураження шкідливими організмами не було у жодного виду.

Висновки

Наведена інформація свідчить, що види і сорти з родів *Eremurus*, *Hyacinthus*, *Lilium*, *Allium*, які проходять інтродукційні випробовування у Дендрологічному парку "Асканія-Нова" загальнодержавного значення, є високодекоративними рослинами з оригінальними барвистими квітками, достатньо холодо- та посухостійкі, стійкі до ураження хворобами та шкідниками і мають значний потенціал для використання у південному степу України. При їх поєднанні у ландшафтних групах необхідно, передусім, враховувати висоту рослин, забарвлення квіток і тривалість періоду декоративності.

Булах П. Е. Луки природной флоры Средней Азии и их культура в Украине / П. Е. Булах. – К. : Наук. думка, 1994. – 123 с.

Егорова Е. М. Дикорастущие декоративные растения Сахалина и Курил / Е. М. Егорова. – М., 1977. – 407 с.

Карпишенова Р. А. Методика фенологических наблюдений за травянистыми многолетниками в отделе флоры СССР ГБС АН СССР / Р. А. Карпишенова // Методика фенологических наблю-

дений в ботанических садах СССР : сборник статей. – М. : Изд-во ГБС АН СССР. – 1972. – С. 47–52.

Луки декоративные / Энциклопедия декоративных садовых растений [Электронный ресурс]. – Режим доступа: flower.onego.ru/lukov/allium_vn.html.

Сикура И. И. Genus Allium L. – Род Лук – Alliaceae (Liliaceae, Amaryllidaceae) / И. И. Сикура, Е. Н. Шиша. – К. : Знання України, 2010. – 287 с.

Хохряков А. П. Эремурусы и их культура / А. П. Хохряков. – М. : Наука, 1965. – 127 с.

Рекомендує до друку

Рубцов А.Ф.